

Sprogdebat i Grønland – en sprællevende fisk

Den grønlandske sprogdebat har gennem tiden været nært forbundet med debatten om kolonitiden og dens konsekvenser. Ofte har der været tegnet et modsætningsforhold mellem det danske og det grønlandske, både sprogligt og kulturelt. Stemningen har været ladet på samme måde som de gamle western-film: »*this town isn't big enough for the both of us*«. Dermed har spørgsmålet om sprogenes og kulturernes indbyrdes magtforhold også været indlejret i diskussionerne. I de senere år er der sket en nyorientering i debatten – en mere kompromissøgende stemme har blandet sig. Debatten lever i bedste velgående og i modsætning til landets indlandsis er der ingen tegn på at den mister styrke i de kommende år. Debatten spænder vidt, og jeg vil her nøjes med at gennemgå de mest omdiskuterede grene af sprogdebatten i Grønland.

Med lov skal land bygges

Det grønlandske sprogs stilling i samfundet er naturligvis et af de emner der tages op i sprogdebatten. Her kommer lovgivningen ind. Det siges at med lov skal land bygges. Tilbage står spørgsmålet om hvilket land man så bygger med de forskellige love. Uagtet at jura ofte skrives i et lidenskabsløst sprog, har især to love skabt store debatter og kaldt på store følelser i Grønland. Det drejer sig om Hjemmestyreloven fra 1979 og Selvstyreloven fra 2009. I Hjemmestyreloven er grønlandsk angivet som landets »hovedsprog«. I Selvstyreloven betegnes grønlandsk ikke længere som hovedsprog, men som »det officielle sprog«. Det er for mange uklart hvad der menes med

NAAJA NATHANIELSEN

Psykolog, medlem af det grønlandske landsting
nana@inatsisartut.gl

disse betegnelser, og hvilke rettigheder og konsekvenser der følger med. For eksempel: Er grønlandsk vitterligt hovedsprog eller officielt sprog når mange grønlandske folkeskoleelever fortsat undervises i en del fag på dansk? Og kan man tillade sig at tale dansk fra landstingets talerstol, eller er dette i strid med lovgivningen? Hvad med vejskilte og butiksskilte – kan man forvente at disse står på grønlandsk, eller er dette ikke omfattet af reglerne for hovedsprog og officielle sprog? Og hvad med breve til og fra det offentlige – hvilke(t) sprog skal de skrives på?

I 2010 fik Grønland sin første sproglø¹. Lovens formål er bl.a. at sikre det grønlandske sprog som et »komplet og samfunds bærende sprog« og »fjerne sprogbarrierer, så tosprogethed og flersprogethed kan blive en styrke og rigdom«. Dermed forsøger loven at bygge bro over de forskellige synspunkter i sprogdebatten. Grønlandsk anerkendes som det vigtigste sprog i landet, samtidig med at behovet for andre sprog understreges. Der er tale om en rammelov, og der følger ikke midler med til implementeringen af loven. Så mens lovgivning kan være med til at bygge samfundets fundament og vægge, gør den ikke nødvendigvis noget ved inventaret. Billedligt talt er det fortsat muligt at skændes om hvilken sofa der er pæneste, og hvor den skal stå.

Sprogets fremtid

Et andet emne der drøftes i sprogdebatten, er sprogets fremtid, især inden for uddannelsessektoren og som administrationsprog. Grønlandsk er et lille sprog der ikke tales af mange. Vi er kun 55.000 indbyggere, og mange er ufaglærte. Derfor har det grønlandske skolevæsen i alle årene haft danske lærere ansat, ligesom mange af materialerne har været på dansk. Det samme har gjort sig gældende i administrationen. Fordi der kun er få grønlandske akademikere, har Grønland i alle årene haft mange danskere ansat, og arbejds sproget i det offentlige har derfor været dansk. Der er sket meget siden Hjemmestyret blev indført. Andelen af uddannede grønlændere er steget støt gennem alle årene, der er udviklet en hel del undervisningsmateriale på grønlandsk, og i 2003 tog man fat på en gennemgribende reform af uddannelsesvæsenet hvor man i højere grad baserer sig på grønlandsk sprog og kultur. Men der er stadig store knaster, når talen falder på sprog og uddannelse. I tiden omkring Hjemmestyrets indførelse forholdt det sig sådan at det ikke var nødvendigt at kunne grønlandsk hvis man ønskede en uddannelse eller et godt job, men det var uomgængeligt at man skulle kunne tale dansk. I dag, under Selvstyret, er der fortsat meget ringe muligheder for at få en ud-

dannelse og en karriere hvis man alene taler grønlandsk. Og netop dette forhold understreger hvorfor der ofte er lighedstegn mellem sprogdebatten og debatten om kolonitiden. Det er et faktum at en grønlænder der alene taler sit lands officielle sprog, har dårligere mulighed for at uddanne sig, gøre karriere og få indflydelse end en dansker der ikke taler grønlandsk. Man kan forklare dette forhold på mange forskellige måder og argumentere for hvorfor det er sådan, men man kan ikke tage væk at det opleves som krænkende og urimeligt. Hvis det grønlandske sprog skal udbredes mere i uddannelsessystemet og i administrationen skal andelen af uddannede grønlændere stige – men dette mål hæmmes af tingenes tilstand, hvor det danske sprog er meget dominerende. Hvad er løsningen? Det ligger lige for at sige at jo flere grønlændere der taler dansk, jo flere får en uddannelse. Men denne logik skurrer fælt i manges ører, da mange mener at det ikke burde være nødvendigt at kunne dansk i et selvstyrende Grønland. Der er dermed lagt op til diskussion.

Sproget som kulturbærende

Tidligere var linjerne trukket hårdt op når talen faldt på sprog og kulturel egenart. Det var nødvendigt at man rent politisk kæmpede for bevarelsen af det grønlandske sprog og den grønlandske kultur. Og med rette! Det var og er ikke noget særsyn at små sprog og kulturer presses af større nabokulturer. Blandt inuitter er det grønlandske sprog det bedst bevarede og udbredte – og det skyldes bl.a. at man politisk har vægtet dette højt. Grønland har også et rigt og moderne kulturliv der er fulgt med tiden. Men det politiske fokus på kulturel særegenhed og sprogets betydning betød samtidig at nogle danskere følte sig selv, deres kultur og deres sprog devalueret. Stridens kerne stod om integration. Tidligere kunne man som dansker komme til Grønland uden reelt at behøve at forholde sig til grønlandsk sprog og kultur; man talte dansk på arbejdet, man havde dansksprogede venner, spiste dansk mad, så dansk tv og levede stort set et liv som det i Danmark. Forståelsen af at man levede i en anden kultur synes hos nogle begrænset. Den manglende integration blev af andre opfattet som disrespektfuld. Man mente at det var danskernes pligt at lære grønlandsk og tilegne sig en forståelse af grønlandsk kultur og grønlandske traditioner.

Debatten har sjældent haft et konstruktivt sigte og reelt behandlet spørgsmålet om integration. Oftest har man drøftet hvem det er mest synd for; dem der har været undertrykt af en kolonimagt, eller dem der alene pga. deres danske etnicitet bliver udskældt for fortidens synder. I dag er graden af integration langt større. Der bor

i dag en stor gruppe danskere der har været i Grønland i flere årtier. De er måske grønlandsk gift og har grønlandske børn. De er en del af samfundet. Denne gren af debatten er meget aftagende, men har nok været nødvendig i processen med at definere det moderne Grønland, efter kolonitiden.

Sprog og etnicitet

En stor del af sprogdebatten har kredset om sprogets betydning for etniciteten, altså om sproget er afgørende for hvem der må kalde sig grønlænder. En status på den debat vil nok være at der fortsat er delte meninger. Sproget opfattes klart som meget betydningsfuldt for det at være grønlænder. Samtidig er der en gruppe af personer med stor tilknytning til landet som ikke taler grønlandsk. De fleste anerkender at denne gruppe er grønlandsk, men gruppens manglende grønlandske sprogkundskaber giver alligevel problemer når der debatteres etnicitet. Gruppen af dansksprogede grønlændere har været genstand for meget følelsesladede debatter, og den har haft stor indflydelse på de personer den omhandler. At være grønlænder, men ikke at kunne tale grønlandsk, betragtes som skamfuldt og forkert. Debatten har ofte behandlet gruppen af dansksprogede grønlændere som enkeltindivider og ikke som en samlet gruppe man kan lave en samlet indsats over for. I stedet har man anklaget den enkelte dansksprogede grønlænder for at have uvilje mod sproget og ikke respektere den grønlandske kultur. Og objektivt set er det da også et mysterium hvordan et menneske kan leve et liv i Grønland uden at lære sproget. Der er mig bekendt aldrig forsket i dette, men flere har anført manglende undervisningsmaterialer, manglende undervisningstilbud og psykiske blokeringer som en del af årsagen. En del af problematikken udgøres nok også af manglende incitament. Det har, indtil nyere tid, været muligt at klare sig godt alene på dansk. Men netop fordi fronterne i sprogdebatten har været trukket skarpt op, har det været svært at forholde sig til årsagerne til at nogle grønlændere ikke taler grønlandsk på en konstruktiv måde. Begge sider har haft for travlt med mudderkastning og udpegning af syndebukke. Selvransagelse og objektiv analyse har ikke stået øverst på agendaen.

Nye toner i debatten

Den grønlandske sprogdebat har til tider været ophedet. Sat på spidsen var man »danskerhader« hvis man slog på tromme for det grønlandske sprog, og »kolonialist« hvis man forsvarede det danske

sprogs fremtrædende rolle. Der har manglet en integrationspolitik, altså nogle reelle tiltag til at bryde mure ned mellem befolkningsgrupper og skabe en fælles retning omkring de to sprogs udvikling og udbredelse. Men for at skabe integration skal der også være interesse i dette. Og først i disse år er der sket en afgiftning af sprogdebatten der gør det muligt at drøfte sproglig og kulturel integration uden fare for at blive udskældt. Det er min opfattelse at dette hænger sammen med at befolkningen har ændret sig. Behovet for at frigøre sig fra den danske indflydelse er knap så markant. Der er en større selvsikkerhed og selvforståelse i befolkningen. De unge i dag er født under Hjemmestyret og har ingen minder fra tiden før. Der er nu langt flere uddannede grønlandere end tidligere, og det har medført at samfundets funktioner i højere grad varetages af grønlanderne selv. Gruppen af danskere har som nævnt også ændret sig og er nu i langt højere grad en del af samfundet. Også eliten ændrer sig. Kvinder og unge har gjort deres indtog, og ved sidste valg steg andelen af dansksprogede grønlandere fra to til fem. Hvorvidt den større pragmatisme der nu præger holdningen til sprog i befolkningen, kan omsættes til konkrete politiske initiativer, må vise sig. Det værste der kan ske for sprogdebatten, er at den bliver for politisk korrekt. Ingen tvivl om at en debat kan blive for hård og skinger, men den kan også blive for blid. Hvis vi skal have flere til at tale grønlandsk, er det nødvendigt at man fortsat signalerer sprogets betydning fra politisk side. Hvis det politiske niveau vil sikre at den nye sproglov får en reel betydning, skal vi åbent kunne drøfte sprogets stilling. Er det f.eks. relevant at alle lærer grønlandsk, eller skal vi fokusere på enkelte grupper? Hvordan vil vi forbedre rammerne for sprogundervisning? Skal grønlandsk i fremtiden være et arbejdsprog i administrationen, eller skal vi fortsat acceptere at det er dansk? Der er fortsat masser at tage fat på.

Konklusion

I den grønlandske sprogdebat ser det ud til at kompromiset har sejret. Det er nu almindeligt anerkendt at det grønlandske sprog har en betydning og en fremtid. Samtidig er der en forståelse af at andre sprog er vigtige for tilegnelsen af viden og kompetencer. Jeg tror at spørgsmålet om etnicitet vil forsvinde fra sprogdebatten i de kommende år. Derimod tror jeg fortsat der vil være et behov for at debattere sprog i relation til kolonitiden og dens konsekvenser. Så længe det danske sprog står så stærkt i det grønlandske samfund, tror jeg det vil være nødvendigt at debattere dette og drøfte sprogenes frem-

tidige stilling. Og det er slet ikke skidt. Jeg tror der kan komme meget godt ud af at man løbende forholder sig til sprog. I Grønland er sprogdebatten ikke forbeholdt en snæver kreds af lingvister, forskere og lærere. Den er for alle, og alle har en formuleret holdning til emnet. Og det er jo slet ikke så ringe ...

Note

¹ Inatsisartutlov nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik.